

Vilém Gabler bez Karla Havlíčka?

Shrnutí dosavadního bádání kolem osoby Viléma Gablera

MATĚJ MĚŘIČKA

V souvislosti s vydáváním korespondence Karla Havlíčka se dostávají opět do zorného pole historiků i téměř pozapomenuté osobnosti s ním spojené.¹ Jednou z nich je i Vilém Gabler (1821–1897), jediný z trojlístku někdejších studentských přátel Gabler – Havlíček – Jirgl, který se dožil dostatečného věku, aby mohl v době politického uvolnění vzpomínat na jejich společné začátky.² Samostatné monografie se zatím nedočkal, existují pouze dílčí životopisné črty ve formě medailonů v encyklopedických dílech, havlíčkovské literatuře či nekrolozích. Gablerovo jméno v literatuře o Havlíčkovi se nejčastěji skloňuje ve třech případech.

Na prvním místě se Gabler uvádí jako člen trojice spolužáků „pověřeny“ studiem Afriky a Levanty, respektive Francie a Británie.³ Tato epizoda většinou slouží

ke zdůraznění vyspělosti Karla Havlíčka a jeho spolužáky staví do podřízeného postavení. Tuto představu podporuje i sám Gabler ve svých vzpomínkách, ovšem i jemu šlo do jisté míry o adoraci svého přítele. Je možné, že právě Havlíček nasměroval Gablera k francouzské kultuře, ale vzájemná korespondence ukazuje na poněkud vyrovnanější vztah. Například v roce 1842 Gabler nastoupil jako vychovatel v rodině velkoobchodníka a majitele pojišťovny Karla Augusta Fiedlera. Toto místo chtěl původně získat Havlíček.⁴ Proč se tak nestalo, vysvětloval rodičům tím, že by mu nezbyl dostatečný čas na vlastní studium.⁵ Důvod to být mohl, ale je pravděpodobné, že Fiedlerovi se spíše zamlouval Gabler, snad i díky upravenějšímu zevnějšku a vytříbenějšímu společenskému vystupování.⁶ Jiným

¹ Robert ADAM – František MARTÍNEK – Petr PÍŠA – Magdaléna POKORNÁ – Lucie RYCHNOVSKÁ (edd.), *Karel Havlíček, Korespondence I. 1831–1842*, Praha 2016.

² Vilém GABLER, *Karel Havlíček*, Osvěta 26, 1896, s. 958–960.

³ Karel KAZBUNDA, *Karel Havlíček I–III*, Praha 2013, zde I, s. 62.

⁴ Dopis Karla Havlíčka Matěji a Josefě Havlíčkovým z 8. 4. 1842 v edici R. ADAM – F. MARTÍNEK – P. PÍŠA – M. POKORNÁ – L. RYCHNOVSKÁ (edd.), *Karel Havlíček, Korespondence I.*, s. 244.

⁵ Dopis Karla Havlíčka Matěji a Josefě Havlíčkovým z 30. 4. 1842 TAMTĚŽ, s. 249.

⁶ Srov. Literární archiv Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), fond Karel Havlíček, dopis Viléma Gablera Karlu Havlíčkovi z 11. 10. 1845. „*Co se týče tvého následování na mém místě, musím ti říci, že Seidler nemá velikou chuť tě vzít. My jsme o tobě mluvili již několikrát, on ale je po první proti Čechům, a po druhé jsi se mu nezalíbil, jak jsi byl tady u mne. Seidler je půl-Aristokrát a kouká na zevní stranu člověka alespoň tolik co na vnitřní; on mi to sám řekl, že tvůj oblek (sein Außenes) hat nichts Empfehlendes.*“

příkladem mohou být Gablerovy dopisy čerstvě jmenovanému redaktoru Pražských novin, v nichž vysvětluje, co všechno bude Havlíček pro novou práci potřebovat.⁷

Za druhý klíčový moment jejich vztahu bývá považován Gablerův odchod z redakce Národních novin a jeho „obvinění z reakcionářství“.⁸ Gabler nastoupil do redakce poměrně pozdě, pravděpodobně kvůli stále nedostatečné znalosti češtiny. Jeho příchod redakci, která měla v době Havlíčkovy nepřítomnosti značné problémy, nepochybně oživil. Josef Jireček později napsal Havlíčkovi, že to byla mimo jiné i Gablerova přítomnost, co jej přesvědčilo, aby se dal do služeb Národních novin.⁹ Gabler dostal na starost zahraniční redakci, ale v Havlíčkově nepřítomnosti vedl de facto celé noviny. Tato práce mu byla svěřena nejspíš pro jeho znalost západní Evropy, především Francie, v době, kdy zprávy z těchto zemí měly zásadní důležitost. Domnívám se, že to byla právě Gablerova zkušenost z Paříže, která byla příčinou jeho sporu s Havlíčkem. Tomu napovídá jak zmín-

ka v Rittersbergově slovníku (rozdílné názory na francouzskou politiku), tak dopis jednoho z mladších členů redakce Havlíčkovi.¹⁰

„Panu doktoru z Francouz“ je vytýkáno, že brojí proti spolkům, zejména proti Lípě slovanské a „posuzuje každou věc v ten smysl, že by snad mohla býti špatná.“ Autor tohoto dopisu měl jistě v mnohém pravdu, ale je důležité zmínit některé další okolnosti. Ještě před odjezdem do Paříže v roce 1846 se Gabler profiloval jako přesvědčený liberál.¹¹ Zkušenost s pařížskou společností, později i s revolučními bouřemi a nalézání jistých paralel s domácím vývojem, v něm vyvolávaly obavy z možného budoucího vývoje v Rakousku. Co se týče Slovanské lípy, vystoupil proti ní velmi silně v momentě, kdy se Václav Seidl chopil domkářské otázky a možného přerozdělování majetku. Gabler v těchto snahách viděl spojitost s nápady francouzských socialistů a proti Seidlovi využíval argumentů tamních umírněných liberálů. Svůj postup proti Lípě navíc konzultoval přímo s Havlíčkem.¹²

⁷ LA PNP, fond Karel Havlíček, dopis Viléma Gablera Karlu Havlíčkovi z 27. 11. 1845.

⁸ Vladimír A. FRANCEV, *V. D. Lambl*, Časopis českého muzea 84 1910, s. 450–452. Dopis Karla Havlíčka Vilému Dušanu Lamblovi z 30. 6. 1849. Srov. K. KAZBUNDA, *Karel Havlíček II*, s. 101.

⁹ LA PNP, fond Karel Havlíček, dopis Josefa Jirečka Karlu Havlíčkovi z 20. 8. 1850. „*Těhdá jste mně Vy bez mého k tomu přičinění vybidnutí skrze D^{ra} Gablera, abych se za Vašeho pobytu na říšském sněmu spolu s D^{em} Gablerem v redakci Nár. Novin uvázal. Vida, že Pražskými Novinami při největším namáhání mnoho prospěšného nesvedu a maje v mírném, mně povědomém smýšlení p. D^{ra} Gablera a v rozvážlivějším tobo času jednání Vašem dostatečné rukojemství, že nic nepodstupuji coby bylo proti mému přesvědčení, přijal jsem, ačkoli v větší a jistější příjmy opouštěje, vybidnutí Vaše. V jakém duchu Nár. Noviny tehdá byly psány, ví každý, kdo běh jejich zná.*“

¹⁰ Karel TŮMA, *Karel Havlíček Borovský I*, Kutná Hora 1885, s. 251.

¹¹ LA PNP, fond Karel Havlíček, dopis Viléma Gablera Karlu Havlíčkovi z 22.–24. 11. 1844.

¹² TAMTĚŽ, dopis Viléma Gablera Karlu Havlíčkovi z 2. 12. 1848.

Přijetí označení Gablera, širitele myšlenek Alphonse de Lamartina, Frédéric Bastiata či Adolfa Thierse, za reakcionáře a konzervativce je značně zavádějící. Již on sám si uvědomoval a svým čtenářům vysvětloval relativnost a vztahovost těchto pojmů. Sám sebe stále považoval za liberála a příznivce pokroku, pouze byl toho názoru, že pokud jde pokrok špatným směrem, je lepší se vrátit do výchozího bodu a nasměrovat jej jinak.¹³ Označením za reakcionáře by mohl být postaven po bok Josefa Jirečka, Václava Vladivoje Tomka či Alexandra Helferta, se kterými se právě v padesátých letech rozešel v důsledku rozdílných politických názorů. Jirečkovi vadila Gablerova angažovanost v časopisu Union, Gabler zase neschvaloval Jirečkův souhlas se stavem obležení a s přesunutím „centra slovanstva“ do Vídně. Tomka pak podezíral z útoku na české vydání Palackého *Dějiny národa českého*.¹⁴

Třetí, často zmiňovanou epizodou, je Gablerova zamítavá odpověď Havlíčkovi na jeho dotaz, zda by bylo možné požádat o vystěhování do Srbska.¹⁵ Vilém Gabler působil tehdy jako vychovatel budoucího srbského krále Petra

I. Karadorđeviče a Havlíček se patrně domníval, že v tomto postavení by mu mohl pomoci. Gabler však byl v Srbsku teprve krátce, sám dosud využíval pomoci se srbskými poměry lépe obeznámeného Karla Zacha. Jeho postavení nejspíš nebylo zdaleka tak jisté, jak si Havlíček mohl představovat. Karel Kazbunda připouští, že Gablerem uvedené důvody zamítavé odpovědi byly racionální. Ale zároveň naznačuje i možnost, že Gabler byl motivován strachem z ohrožení vlastního postavení a ze zastínění Havlíčkem. Tyto domněnky podporuje fakt, že Gabler sdělil obsah dopisu rakouskému konzulovi v Bělehradě, ale také předešla interpretace jeho osoby jako „Havlíčková stínu“ a „konzervativně-reakčního“ živlu posiluje v očích čtenáře pocit, že spolupracoval s rakouskými úřady a ze zjištění či zášti dokonce zrazoval svého přítele.¹⁶ Jak již bylo uvedeno, označovat Gablera za konzervativce a reakcionáře je krajně zjednodušující. Samy rakouské úřady jej považovaly za ultračeského radikála a jeho vystěhování do Srbska vedlo k následnému zpřísnění pravidel pro vystěhování českých nacionálů do této země.¹⁷

¹³ Národní noviny, č. 138, 1848, s. 541. Název článku není uveden, pouze šifra M.

¹⁴ Magdaléna POKORNÁ, „Podivně se však časy změnily.“ Roztržka mezi Vilémem Gablerem a Václavem Vladivojem Tomkem v roce 1851, Acta Universitatis Carolinae, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 55, 2016, s. 111–119.

¹⁵ LA PNP, fond Karel Havlíček, dopis Viléma Gablera Karlu Havlíčkovi z 4. 3. 1852. Srov. K. KAZBUNDA, *Karel Havlíček III*, s. 45.

¹⁶ K. KAZBUNDA, *Karel Havlíček III*, s. 87–97.

¹⁷ František ROUBÍK, *Ke stykům česko-jihoslovanským v XIX. století*, Slovanský přehled 23, 1931, s. 4–21, 96–121, 185–197, zde s. 8–9.

On sám pak byl úzkostlivě strážěn a nepochybně si uvědomoval, že jeho korespondence je kontrolována. Kontakty s rakouským konzulem nelze považovat v jeho postavení u dvora za nic výjimečného. Mimochodem konzul se domníval, že Gabler konzervativní smýšlení pouze předstírá.¹⁸ Vinit Gablera ze zášti či závisti vůči Havlíčkovi postrádá smysl. Jeho pozici vychovatele mohl Havlíček jen stěží ohrožit a navíc měl sám v úmyslu pokračovat v činnosti novinářské a spisovatelské.

Nechci vystupovat v roli Havlíčkova kritika, ani Gablerova obhájce, ale domnívám se, že do budoucna se při zpracovávání života Viléma Gablera bude nutné zbavit zjednodušujícího „havlíčkovského“ pohledu a především škatulek konzervativní a reakční. Ač Gabler nedosahoval žurnalistických kvalit svého přítele, byl významnou osobností a silnou individualitou, vynikal přitom v mnoha oborech působnosti. Již během pražských studií si přivydělával jako vychovatel. Po již zmiňované rodině Fiedlerů působil u Kamila Rohana, kde vychovával knížete Artura. Krátce vyučoval také u Lobkowiczů a Palackých. V červnu 1852 nastoupil v roli vychovatele následníka srbského trůnu Petra Karađorđeviče. Přestože kníže Alexandr byl s jeho prací spokojen, na nátlak rakouských úřadů jej v roce 1854 propustil ze služby. Gabler se následně přesunul do Vídně, do rodiny továrníka Mannera. Nakonec v lednu 1863 dostal nabídku stát se ředitelem nově zřizované vyšší dívčí školy v Praze. Následně podnikl

studijní cesty po Německu a Švýcarsku (o francouzský školní systém se zajímal dlouhodobě a seznámil se s ním již dříve), aby v říjnu téhož roku nastoupil do funkce ředitele výše uvedené školy. Ve funkci zůstal do roku 1896, kdy na vlastní žádost odešel do důchodu. Během svého působení sepsal několik drobnějších prací pro potřeby svých žáček.

Vedle poslání vychovatele působil jako publicista, překladatel a encyklopedista. Před odjezdem do Francie roku 1846 pracoval na francouzsko-českém slovníku, ale tuto práci zřejmě nedokončil. Později se zapojil do přípravy českého konverzačního slovníku, ale tento Palackého záměr počátkem roku 1852 rovněž ztroskotal. V pozdějších letech úspěšně spolupracoval s redakcí Riegrova a Ottova slovníku a v roce 1866 publikoval ve spolupráci s Josefem Ambrožem Gabrielem první svazek francouzsko-českého slovníku. Nejpozději od roku 1846 pravidelně publikoval. Pro Havlíčkovu Včelu vytvořil články z cesty do Paříže. V roce 1847 vyvolal polemiku článkem *Něco o filosofii*, v němž brojil proti tzv. německé filosofii a odvolával se na českou filozofii zdravého rozumu. Již krátce po zisku titulu doktora filozofie (1843) psal Gabler Havlíčkovi, že německou „*schulfilosofii*“ zavrhuje a hodlá se dále věnovat studiu historie. Právě z tohoto oboru pochází většina jeho článků. V roce 1859 reagoval na vydání Lamartinova díla *Alexandre le Grand* vlastním polemickým článkem,

¹⁸ František ROUBÍK, *Ke stykům česko-jihoslovanským v XIX. století*, Slovanský přehled 23, 1931, s. 4-21, 96-121, 185-197, zde s. 8-9.

který ale vzhledem k politické situaci vyšel až o tři roky později.¹⁹ Věnoval se především francouzské historii, respektive historii revoluční Francie. Stal se jedním z největších znalců v Čechách ve své době. Některé jeho postřehy byly nadčasové – například za počátek Velké francouzské revoluce považoval v souladu s dnešními názory útok na továrnu Reveillona, ale bohužel často sklouzával ke konspiračním teoriím. Gabler sice vyzýval k nestrannému posuzování faktů, ale zároveň nepovažoval promítání osobních zkušeností autora do minulosti za nedostatek. V jednom ze svých článků píše, že vlastní prožitek roku 1848 mu podobně jako Palackému při psaní o revolučních husitských bouřích pomohl pochopit revoluci francouzskou.²⁰ Jeho práce ač heuristicky velmi poctivé, kvůli svérázným interpretacím brzy ztratily svůj význam. Poměrně ucelený přehled jeho bibliografie vytvořil Josef Vítězslav Šimák.²¹

Do Gablerových článků pronikala jeho politická činnost, naopak jeho studiím především francouzské revoluce se promítalo do vlastních politických postojů. Stéphane Reznikow uvádí, že Vilém Gabler byl prvním „českým vlastencem“,

který navštívil Paříž s politickým posláním. Stalo se tak v roce 1846 a jeho úkolem bylo mimo jiné navázat kontakty s francouzskými politiky a s polskou emigrací.²² Stal se jedním z hlavních organizátorů česko-francouzských vztahů, ale udržoval i kontakty v Británii a po svém angažmá v Bělehradu taktéž v Srbsku. Gablerovým zahraničním cestám se poslední dobou věnuje Karel Riedl, jehož nejnovější publikace k tomuto tématu by měla být právě v tisku.²³

Do domácího politického dění vstoupil Gabler v březnu 1848, kdy byl zvolen do Svatováclavského výboru, jehož sekretářem se stal. Následně své působíště přesunul do redakce Národních novin a posléze do redakce Unionu. Dne 14. října 1850 byl odsouzen za prohřešek proti tiskovému zákonu ke čtrnácti dnům vězení. Už 22. října byl omilostněn, ale milost odmítl a byl znovu uvězněn. Znovu se výrazněji politicky angažoval až koncem sedmdesátých let 19. století let za staročechy. V roce 1877 byl zvolen do Českého zemského sněmu a roku 1880 do Říšské rady.

Gabler byl vlivnou osobností s blízkými kontakty na klíčové osobnosti

¹⁹ Vilém GABLER, *Alexander Veliký*, Památky archeologické a místopisné 5, 1862–1863, s. 1–16, 49–64, 97–110, 145–155, 210–225.

²⁰ Vilém GABLER, *Rok 1789*, Časopis musea Království českého 63, 1889, s. 66–67.

²¹ Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Chronologický přehled literární činnosti Dra Viléma Gablera*, Časopis Musea Království českého 71, 1897, s. 129–131.

²² Stéphane REZNIKOW, *Frankofilství a česká identita 1848–1914*, Praha 2008, s. 50.

²³ Jde o konferenční příspěvek *Existenční a studijní cesty Viléma Gablera a jejich využití v pedagogické praxi*, v rámci konference *Učitelé na cestách v 18. až 20. století. Inovace. Inspirace. Edukace. Ku počtu Josefa Wunsche, středoškolského profesora a objevitele pramenů Tigridu*.

českého veřejného života. Studium jeho osoby může přispět k lepšímu pochopení působení české národní elity a především její snahy navázat kontakty za hranicemi rakouské monarchie. Jeho roli v česko-francouzské spolupráci se věnoval Stéphane Reznikow. Práce je bezesporu kvalitní, nehledě na dílčí přehmaty způsobené špatnou interpretací česky psaných dokumentů.²⁴ Na Reznikowa navázala studentskou prací pod vedením profesora Michela Figeaca Marie Masquelier, která se soustředila již plně na Gablera, přičemž vycházela z Reznikowova pojetí frankofilství a jeho vývoje.²⁵

Vedle francouzských autorů se v souvislosti s vydáváním Havlíčkovy korespondence objevují i první analytické práce od českých autorů. Petr Mareš se věnoval jazykové stránce vzájemných dopisů Havlíčka a Gablera v letech 1844–1853.²⁶ Analyzuje Gablerovu praxi psaní ve třech jazycích, přičemž analýza má těžiště v českém jazyce. V tomto kontextu bude zajímavé sledovat další studium dopisů, včetně těch výrazně pozdějších. Úroveň

své češtiny řeší Gabler ještě při psaní svých článků v šedesátých letech 19. století s Alexandrem Helfertem.²⁷

Z výzkumu korespondence vychází i práce Magdaleny Pokorné.²⁸ Ta shrnuje obsah korespondence Karla Havlíčka s Vilémem Gablerem se zvláštním přihlédnutím k mnohovrstevnatému vztahu obou mužů. Název monografie obsahující analýzy korespondence Karla Havlíčka s různými osobnostmi sice naznačuje jistou nerovnost mezi adresáty, ale sama autorka v případě Gablera spíše zdůrazňuje jejich vzájemnou „řevnivost“ a soutěživost. Korespondence se stala podkladem i pro další již citovanou práci téže autorky, v níž sleduje na příkladu Viléma Gablera a Václava Vladivoje Tomka, jak se revoluce promítla do mezilidských vztahů.²⁹

Na projektu vydávání korespondence Karla Havlíčka rovněž spolupracují, Gablerovu korespondenci proto znám velmi zevrubně. Poprvé jsem se ale Gablerovi veřejně věnoval na česko-francouzském pracovním setkání *Osobnosti*

²⁴ S. REZNIKOW, *Frankofilství*, s. 88. Stéphane Reznikow uvádí, že Havlíček krátce působil jako vychovatel u Rohanů a cituje z dopisu Karla Havlíčka Fany Weidenhofferové, v němž popisuje život učitele na Sychrově. Tím učitelem, ale nebyl Havlíček, nýbrž Vilém Gabler. Ten se sice snažil zajistit Havlíčkovi místo jako svému nástupci, ale Havlíček ve svém pravděpodobně cestovním oblečení při návštěvě Gablera nevyvolal dobrý dojem u svých potenciálních budoucích zaměstnavatelů.

²⁵ Marie MASQUELIER, *Vilém Gabler, l'exemple d'une francophilie au service du Mouvement National Tchègue...*, Bordeaux 2011 (Seminární práce Université Bordeaux–Montaigne).

²⁶ Petr MAREŠ, *Banknoty teď nemám: Vilém Gabler píše Karlu Havlíčkovi*, in: Lucie Rychnovská – Robert Adam a kolektiv (edd.), Karel Havlíček ve světle korespondence, Praha 2016, s. 130–138.

²⁷ LA PNP, fond Vilém Gabler, dopis Alexandra Helferta Vilému Gablerovi ze 17. 11. 1866.

²⁸ Magdalena POKORNÁ, *Jedna hora vysoká je a druhá je nízká. Karel Havlíček a jeho souputníci ve vzájemné korespondenci a literární komunikaci*, Praha 2016, s. 23–42.

²⁹ M. POKORNÁ, „Podivně se však časy změnily, s. 111–119.

česko-francouzské kulturní mediace kolem Hanuše Jelínka (1878–1944) organizované v rámci projektu *Provenio* v Národním muzeu v Praze.³⁰ V rámci tohoto projektu, jenž mapuje knižní provenienci, se věnují i knihovně Viléma Gablera uložené v základním fondu Knihovny Národního muzea. Podle zprávy bibliotékaře Adolfa Patery byla Gablerova knihovna předána Národnímu muzeu 12. března 1897 a obsahovala přibližně 3000 tiskopisů. Z toho 519 děl větších v 1066 svazcích, 15 svazků biblí v různých vydáních, sbírku novějších děl historických a politických ve 481 svazcích, drobnější spisy politického obsahu (812) a literárně historického (620).³¹ Dar byl podmíněn zachováním knihovny v celku a možností jejího doživotního užívání dárce. První část podmínky bohužel nebyla dodržena a knihy byly rozptýleny do fondu podle tematického klíče. Badatel, který se snaží dnes rekonstruovat původní sbírku, je proto nucen prohledávat katalogizační listky, nebo hledat přímo fyzicky na místě. Naštěstí většina položek byla při zpracovávání označena razít-

kem „Dr. Vilém Gabler“, a ta díla, která byla svázána až v Národním muzeu, byla navíc označena i slepotiskovým razítkem na hřbetu knihy. V celku byla zachována pouze část sbírky, jež se týká historie a politiky. Ta byla však podle tehdejší logiky doplněna o díla jiných proveniencí. Tuto část fondu, která dokonce nesla označení Gablerova knihovna, využívala ve své studentské práci Marie Masquelier. Mylně se však domnívala, že jde o celou knihovnu, do které navíc zařadila i knihy z pozůstalosti Františka Antonína Kolowrata-Libštejnského. Její podivování se nad absencí francouzské beletrie lze snadno vysvětlit tím, že byla vyčleněna do jiné části základního knižního fondu. Tvrzení, že jediným dílem „socialistických“ myslitelů je *Histoire de la révolution française* od Luise Blanca³² odkazuje vyloženě na nepozorné studium, neboť v Gablerově knihovně lze najít autory jako Étienne Cabet,³³ Pierre-Joseph Proudhon³⁴ a další.³⁵

Podíváme-li se na celkové složení Gablerovy knihovny, zjistíme, že odráží věrně vlastnickovy zájmy i životní osudy a majiteli

³⁰ Matěj MĚŘIČKA, *Knihovna Viléma Gablera a Alexandr Veliký*, Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 61, 2016, č. 1–2, s. 73–76. Více o projektu *Provenio* v publikaci *Ex libris... Ex bibliotheca... Book collections in the National Museum Library and their previous owners*, Praha 2015.

³¹ Archiv Národního muzea, sign. RNM (stará registratura), kart. 48, Zpráva bibliotékaře Adolfa Patery výboru Musea království Českého z 27. 11. 1897, č. 2164.

³² Louis BLANC, *Histoire de la révolution française*, Paris 1847.

³³ Například Étienne CABET, *Révolution de 1830 et situation présente expliquée et éclairée par les révolutions de 1789, 1792, 1799, 1804 et par la Restauration*, Paris 1833.

³⁴ Řada drobnějších spisků, například Pierre-Joseph PROUDHON, *Qu'est-ce que le propriété?*, Paris 1848.

³⁵ Například spisek od příznivce Charlese Fouriera. Srov. Mathieu BRIANCOURT, *L'Organisation du travail et l'association*, Paris 1846.

sloužila především ke studiu a k práci. Předně zahrnuje řadu encyklopedických děl, ve kterých často lze dohledat jeho poznámky či dokonce nově vložená hesla. Převážnou část knihovny tvoří francouzská historie, především literatura k revoluci. V českém dobovém kontextu je výjimečná zejména sbírka k období jakobínského teroru. Vzhledem k výše uvedené poznámce o Gablerovu důrazu na žitou zkušenost nepřekvapí vysoký počet memoárové literatury, edic dopisů či výborů parlamentních projevů významných politiků. Majitel knihovny byl také nepochybně přesvědčen o klíčové roli jedince v dějinách, o čemž svědčí literatura k „velkým“ postavám revoluce Maxmiliánovi Robespierovi, hraběti Honoré Gabrielu Riqueti de Mirabeau, Ludvíku Filipu II. Orleánskému či Napoleonu I., kterým se rovněž věnoval ve svých člancích. Jeho pozornost přitahovaly evidentně i „záhadné“ momenty francouzských dějin, o čemž svědčí zaslíbeně opoznámkované dílo *La Masque de Fer*,³⁶ několik výtisků *Bulletin de la Société*

d'Études sur la question Louis XVII,³⁷ nebo *Marie-Antoinette et le proces de collier*, kniha v níž si opět pozorně podtrhával, a kde jej z logických důvodů zajímala postava kardinála Ludvíka Rohana.³⁸ Z novější francouzské historie poutala jeho pozornost zejména diskuze o uspořádání společnosti a děje v revoluci 1848³⁹ nebo pozadí francousko-pruského konfliktu.⁴⁰

Mimo politicko-historickou literaturu je možné dohledat sbírky francouzské beletrie, v nichž upoutají divadelní hry a historická literatura k divadlu⁴¹ či systematicky budovaná kolekce literárních děl z per autorek nebo se vztahem k ženám.⁴² Tato a také pedagogická literatura odkazují ke Gablerovu třicetiletému vedení dívčího vzdělávacího ústavu. Vedle francouzských titulů obsahuje knihovna řadu dalších jazyků, nejčastěji němčinu, češtinu či angličtinu, ale také latinu, řečtinu, italštinu či srbštinu. Ve většině těchto jazyků byl Gabler schopen psát i drobné poznámky.

Jak již bylo uvedeno výše, některé knihy lze identifikovat přímo jako podklady

.....
³⁶ Théodore JUNG, *La Masque de Fer*, Paris 1873.

³⁷ Měsíčník vycházel od ledna 1893 do května 1894. Cílem periodika založeného společností *La Société d'études sur la question Louis XVII*. bylo uveřejňovat studie o Ludvíku XVII., konkrétně řešilo otázku, zda skutečně zemřel roku 1895 ve vězení v Templu, nebo zda se mu podařilo uprchnout.

³⁸ Émile CAMPARDON, *Marie-Antoinette et le proces de collier*, Paris 1863.

³⁹ Například Alphonse de LAMARTINE, *Histoire de la révolution de 1848*, Paris 1850; Frédéric BASTIAT, *Baccalauréat et Socialisme*, Paris 1850.

⁴⁰ Duc de GRAMONT, *La France et la Prusse avant la guerre*, Paris 1872; Vincent BENEDETTI, *Ma mission en Prusse*, Paris 1871.

⁴¹ Théodore MURET, *l'Histoire par le théâtre 1789–1851*, Paris 1865.

⁴² Například Jenny P. d'HÉRICOURT, *La Femme affranchie. Réponse a Mm. Michelet, Proudhon, É. de Girardin, A. Comte et aux autres novateurs modernes*, Paris 1860; Madame de STAEL, *Corinne ou l'Italie*, Paris 1843; Alexandre DUMAS FILS, *Les Femmes qui Tuent et les femmes qui votent*, Paris 1880.

k publikovaným článkům, přičemž obsa-
hují i vyznačené pasáže, na které Gabler
ve svém článku reagoval či je citoval. Díky
množství archivního materiálu uloženého
v Literárním archivu Památníku národ-
ního písemnictví je možné sledovat genezi
jeho prací vskutku od počátku, od pořízení
příslušné studijní literatury, přes výpisky,
koncepty až po finální zpracování a reakce
kolegů a přátel.⁴³ Práci ztěžuje fakt, že
knižní fond byl oddělen od archivního.

Gablerova pozůstalost uložená v Li-
terárním archivu Památníku národního
písemnictví skrývá jednu zvláštnost.
Jsou to kartičky s výpisky z knih a pe-
riodik (většinou zahraničních), jejichž
nadpis netvoří zdroj či název článku, ale
vždy určitý termín, který je ve výpiskách
definován či komentován. Výskyt těchto
kartiček svědčí o tom, že Gabler promýšlel
využívání pojmů a diskurzů a hledal
způsoby, jak popisovat společenské změny,
které prožíval. Právě tyto kartičky částečně
ovlivnily směřování dalšího bádání, jehož
dílčí výsledek byl představen v článku
vytvořeném ve spolupráci s Jakubem
Raškou a uveřejněném ve Sborníku
Národního muzea.⁴⁴

Článek se dotkl i otázky vlivu fran-
couzské zkušenosti na vnímání proměn
společnosti v Čechách v předbřeznovém

a revolučním období. Proměna sociálních
a ekonomických struktur probíhala
ve Francii a Rakousku s odlišnou dynami-
kou. Právě přímá zkušenost se společností
na jiném „stupni modernizace“, která
se radikálně rozcházela s představami
utvořenými na základě znalosti literatury,
vedla dobové aktéry nejen k přehodnocení
obrazu Francie, ale i k proměně vnímání
domácího dění. Ať už byla Francie vnímá-
na pozitivně či negativně, byla považována
za vzor budoucího směřování. Při analýze
domácích proměn proto účastníci poli-
tických diskuzí často sahalí do rezervoáru
pojmů či diskurzů vypůjčených z fran-
couzského prostředí, popřípadě je návštěva
Francie nutila znovu přehodnotit obsah již
užívaných pojmů.

Vilém Gabler byl nepochybně jedním
z těch, kteří zprostředkovali myšlenky
francouzských politiků či sociálních a eko-
nomických myslitelů, a to pod vlivem žité
pařížské zkušenosti. Blíže se lze zaměřit
na jeho vnímání sociální otázky v době
předbřeznové a revoluční. Do roku 1846
se věnoval pouze linii sporu liberalismus –
absolutismus, přičemž představa pokroku
mu splyývala se zaváděním liberalismu.
Sociální otázka se objevuje náhle během
jeho první návštěvy Paříže, a stává se brzy
jedním z jeho zásadních témat.

⁴³ Více ke knihovně Viléma Gablera Matěj MĚŘIČKA, *Gabler, Vilém, 1821–1897. PROVENIO: Knihovna Národního muzea* [online]. [cit. 2015–09–29]. Dostupné z adresy <http://opac.nm.cz/authorities/42471>.

⁴⁴ Matěj MĚŘIČKA – Jakub RAŠKA, „*Síla země založena na rolnictví vždy spočívá pevněji než na fabrikách, skrze které se, když neslušně rozmnoženy budou, jenom velký počet nastávajících žebráků v zemi zahází.*“ *Nemoci středoevropské modernizace v rakouské předbřeznové a revoluční žurnalistice jako diskurzivní krajina*, Sborník Národního muzea v Praze, řada C – Literární historie 61, 2016, č. 3–4, s. 9–26.

V souladu s „rakouskou tradicí politické romantiky“ hledal řešení sociálních problémů v rovině mravní. Za hlavní příčinu krize francouzské společnosti považoval předrevoluční morální úpadek, ze kterého vinil především nejvyšší společenské vrstvy, které se zpronevěřily staletým zásadám patriarchálního vztahu mezi poddaným a pánem. Vedle nich vinil i elity nové, které se vyznačují sobectvím a individualismem.

Do debaty francouzských politiků hledajících moderní regulativy sociálního problému prostřednictvím státu Gabler příliš hluboko nepronikl a vnímal jí spíše jako nebezpečné fantazírování a pokusy jednotlivců jak se zviditelnit a dosáhnout důležitých míst. Nejblíže měl k Alphonse de Lamartinovi, který v jeho očích spojoval křesťanskou morálku zbavenou aristokratických předsudků s liberálními politickými názory.

Výrazná změna přišla v březnu 1848 se zrušením předběžné cenzury v Rakousku a otevřením prostoru pro veřejné

promýšlení sociální otázky. Veškeré úvahy o sociálních nerovnostech, které přesahovaly horizont empirického pozorování, byly pojmově i konceptuálně závislé na francouzských vzorech. Kdo se chtěl vyjádřit k postavení dělnictva, musel se vyjádřit k organizaci práce (Louis Blanc) či právu na práci (Charles Fourier). Za této situace měl Gabler jako redaktor zahraniční redakce Národních novin nemalý vliv na formování české debaty o sociální otázce. Pod jeho vlivem širily Národní noviny myšlenky francouzských liberálů a pomáhaly tak těm českým uvědomit si vlastní pozici v rámci politického spektra a najít jazyk, kterým by pojmově a diskurzivně uchopili moderní společnost. Prvotní všudypřítomná křesťansko-morální kritika modernity se postupně vyvinula v přemýšlení o uspořádání industriální společnosti na základě jasných politických ideologií. Čeští liberálové a Gabler sám ovšem nepřestali klást důraz na morální výbavu a pracovní etiku samotného dělníka.

Matěj Měříčka

Vilém Gabler without Karel Havlíček?

Summation of previous research concerning the person of Vilém Gabler

(Abstract)

The paper presents Vilém Gabler, a friend of Karel Havlíček Borovský, focusing on significant moments of his life according to the „Havlíček literature“. It further summarizes the previous research concerning the person of Gabler's including the work on reconstruction of his library. The conclusion deals with Gabler's perception of social issues during so-called „Pre-March Period“ and revolutionary context of his French experience.

KEY WORDS:

Vilém Gabler; Karel Havlíček; library of Vilém Gabler; revolution of 1848; czech–french relations